

Dokumentar, diktning og plagiat

Om framstillinga av dei første norske
Kina-misjonærane,
Anna Sofie Jakobsen og Sophie Reuter

OLE BJØRN RONGEN

*Norges to første Kina-misjonærer, Sophie Reuter (1860-1891) og Anna Sofie Jakobsen (1860-1911), har fått lite plass i den norske kinamisjonshistoria. Verre er det at ei bok om dei to, **Pionerer i skjørt**, som kom ut for snart tretti år sidan, har hatt status som viktigaste kjelda til liva deira, og vert vist til og sitert av både lek og lærd trass i at ho er gjennomgåande upåliteleg. Derfor er det behov for ei revurdering av kjeldematerialet og ein fornya innsats i forskinga om dei to pionerkvinnene.*

Ein grunn til den labre interessa for dei to er at norsk misjonshistorie i stor grad er dei einskilde misjonsselskapas historier. Ein annan grunn er at dei to reiste ut med det engelske konfesjonslause, protestantiske China Inland Mission (CIM)¹ – det fanst ikkje noko norsk kinamisjonsselskap då dei drog. Ein tredje grunn er at dei to ikkje let etter seg særleg mykje skriftleg dokumentasjon. Ein fjerde grunn er kan hende

at dei var kvinner, og at dei så tidleg som på 1880-talet reiste ut og verka som sjølvstendige misjonærar. Reuter vart snart gift, men døydde etter berre fem år i Kina. Jakobsen vart også gift, men laga skandale ved å gifta seg med ein kinesar.

Det er altså nok av moglege grunnar til at dei to pionerane ikkje har fått den plassen dei fortener. Den som har gitt dei mest plass, er journalist og misjonsskribent Harald Stene Dehlin (1913-1999) i boka *Pionerer i skjørt* frå 1985. Men på grunn av manglande skriftlege kjelder har han valt å skriva det han i føreordet kallar ei "halvdokumentarisk bok". I røynda har han, når det gjeld det dramatiske høgdepunktet under Boksaropprøret i 1900, klipt stoff frå andre misjonærbiografiar, og limt dette inn i saga om Anna Sofie Jakobsen, men ikkje på noko punkt klargjort kor han lar dette skje. Når Stene Dehlin attpåtil lar plagiatet inngå i tilsynelatande ekte, daterte brev frå Jakobsen, gjer han urett mot ho som han ville æra.

Kritikarane har ikkje sett dette og den velskrivne boka får rosande omtale av Astri Hauge i Aftenposten og i Vårt Land.² Hauge som sjølv har drive med misjonsforskning, skriv m.a. at "dagboksnotater og lange brev til og fra misjonærene er flettet inn i en levende og detaljert framstilling av de to kvinnenes liv og tjeneste i Kina". Men det er nettopp i dei lange breva heim at plagiatet er plassert.

Odd Kvaal Pedersen kallar boka for "dokumentarroman" i sin lange og rosande kritikk i Stavanger Aftenblad. Han godtar klart "flukten fra opprørerne" i 1900 som bokas "dramatiske høydepunkt" utan mistanke om ureint spel.³

Endå meir problematisk blir det når boka vert nytta som sentral kjeldereferanse ikkje berre av fagfolk og forfattarar, men også i ensyklopediske verk, som t.d. *Ricci Roundtable on the History of Christianity in China*, og i artiklane både i norske og engelske *Wikipedia* om "Anna Sofie Jakobsen".⁴

Kina-pionerar

Dei to framtidige pionermisjonærane arbeidde som guvernante og tenestejente hos kjøpmann Rasmussens familie i Kristiansand. Både familien og dei to kvinnene tilhørte Den Evangelisk Lutherske Frikirke. Rasmussen var vertskap både då Santalmisjonær Lars Skrefsrud (1840-1910) og den karismatiske

svensk-amerikanske predikanten Fredrik Franson (1852-1908) var i Kristiansand tidleg på 1880-talet. Desse to var viktige for misjonskallet til Anna og Sophie. Det var også lesinga av misjonsbladet til CIM, *China's Millions*, som kom til familien frå London med ein sjømann frå Kristiansand. Sommaren 1884 deltok Anna og Sophie saman med frua i huset, Elisabeth Rasmussen, på Fredrik Fransons intensive evangelistkurs i Kristiania⁵. I september drog så Anna og Sophie til London for vidare opplæring hos CIM. Eit drøyt år seinare, i november 1885, forlet dei London med kurs for Kina. I januar 1886 kom dei til Shanghai.

Etter nokre månader i Shanghai og området rundt, kom dei tidleg i april 1886 til Zhifu (Chefoo)⁶ i Shandong-provinsen der CIM hadde eit større anlegg m.a. med sjukehus og skule. Der var dei til november og reiste så om Tianjin og Baoding til den nordlege Shanxi-provinsen og var framme i byen Huozhou, eit stykke sør for provinshovudstaden Taiyuan, 13. desember 1886. Dei to norske kvinnene var dei første og einaste utlendingane som budde og verka her, men det var andre CIM-misjonærar nokre dagsreiser unna, m.a. fleire frå den såkalla "Sjustjerna frå Cambridge" ("The Cambridge Seven"), universitetsstudentar som forlet "ære og rikdom" for å gjera evangeliet kjent for Kinas millionar. Og ikkje minst hadde dei norske kvinnene kontakt med den kjende kinesiske pastor Xi Shengmo (Hsi) som er mykje omtalt i misjonslitteraturen frå Kina.⁷ Den første mannlege norske Kina-misjonæren, Ole S. Næstegaard (1860-1937) frå Hallingdal, var også innom på slutten av året 1888 på veg til sin første stasjon, Yuncheng, lenger sør i Shanxi, der han arbeidde i lag med den svenske pionermisjonæren Erik Folke (1862-1939) eit drøyt års tid.⁸

I november 1888 vart Sophie gift med den eine av Cambridge-studentane, Stanley Smith (1861-1931). Dei dreiv misjonsstasjonen til CIM i byen Lucheng, lenger aust i Shanxi, og i februar 1890 fekk Sophie ein son, Algernon. Dei planla ein tur heim til Kristiansand sommaren 1891, men tidleg på våren vart Sophie sjuk, og ho døydde den 7. mars.

Anna heldt fram med arbeidet i Huozhou. Ho forelska seg i ein kinesisk predikant, Cheng Xiaoyu⁹ (1858-1915), men fekk klar beskjed frå leiinga i CIM då dei vart trulova i 1893 at eit slikt

ekteskap var utelukka. Det kunne skapa ein uheldig og farleg presedens. Ekteskapet vart utsett. Anna meinte at ekteskap med Cheng ville gjera det lettare å nå fram med evangeliet i "lukka" provinsar som Hunan og Jiangxi¹⁰. Sommaren 1896 drog ho sør til Jiangxi, til CIM-misjonæren A. E. Thor, for derfrå å prøva seg i granneprovinsen Hunan. Ho fekk også hjelp av ein kinesisk evangelist, Ren, ein ven av pastor Xi. I februar 1897 opna dei ein liten misjonsstasjon i eit butikkløkale inne i Hunan, like over grensa frå Jiangxi i aust. Etter nokre månader¹¹ overlet ho arbeidet til sine tre kinesiske medarbeidarar, og reiste nordover for endeleg å gifta seg. Og det skjedde i slutten av juli 1898.

No måtte ho gå ut av CIM. I mai 1899 slo ho og mannen seg ned i byen Xiangtan i Hunan¹². Den 19. juli 1899 blei dottera Marie eller Mary født¹³. Så i juli 1900 måtte familien under dramatiske omstende koma seg vekk fordi dei var i livsfare med eit hundretals soldatar (boksarar?) på jakt etter dei. Dei tre var på ferie på ein plass to dagsreiser frå Xiangtan, men kom seg attende dit og derfrå med båt til Shanghai, fortalde Anna i eit brev til Elisabeth Rasmussen datert Shanghai, 19. juli 1900. Tidleg i november var det "intervju" med Anna i *Fædrelandsvennen* der ho fortalde om dramaet i Hunan. I folketeljinga 3. desember 1900 var dei tre i familien registrert på adressa Kongens gade 40 i Kristiansand. I mai/juni 1902 var så Anna og familien på veg attende til Kina via Shanghai, etter eit lengre besøk i Norge.

Etter besøket heime i Kristiansand og Norge arbeidde Anna og mannen med Anna Chengs misjon i Shanxi til ho døydde den 26. september 1911. Mannen heldt fram med arbeidet til han døydde i 1915, i følgje Mildred Cable.¹⁴

Dette er det vi veit ut frå publiserte brev frå dei to og ut frå nokre få andre pålitelege kjelder.

Trykte kjelder

Det finst brev frå Anna og Sophie trykte i ulike norske misjonsblad, men ikkje minst i CIMs *China's Millions*. I tillegg er fleire av Sophies brev og utdrag frå dagboka hennar samla i boka *Fra Herlighed til Herlighed* som kom ut i 1914. Her er også eit "Kort Omrids av hendes Liv" skrive av Abraham Grimstvedt som har redigert boka. Han var forretningsmann og hadde

treft Sophie i London då ho i 1885 var under opplæring i CIM. Grimstvedt var også aktiv i Den norske Misjonsallianse, og det var tidlegare Kina-misjonær og grunnleggjar av Misjonsalliansen, Ludvig Eriksen, som fekk han i gang med bokarbeidet.

Tidlegare NMS-misjonær Ole B. Meyer har skrive om tidleg misjonsverksemd i Hunan-provinsen i *Forløpene. Protestantisk misjon i Hunan før Bokseropprøret* som kom ut i 1928. Han siterer fyldig frå to viktige brev frå Anna Jakobsen til Elisabeth Rasmussen, eitt fra 1895 og ikkje minst eitt frå juli 1900 om hendinga nemnt ovanfor.

Elles står det litt i memoarlitteratur fra misjonærar som var i Kina samstundes med Anna og Sophie. Det gjeld t.d. Mildred Cable, *The Fulfillment of a Dream of Pastor Hsi's. The Story of the Work in Hwochou* frå 1917.

Det finst også akademisk litteratur basert på CIMs arkiv, som sjubandsverket *Hudson Taylor and China's Open Century* av A. J. Broomhall frå 1980-talet, der striden om ekteskapet til Anna vert drøfta i Bind 7, *It is not death to die*. Dette verket er i sin tur ei viktig kjelde for Alvyn Austin, *China's Millions. The China Inland Mission and Late Qing Society, 1832-1905*, som også drøftar Annas ekteskap.

Kva som elles finst av utrykte brev frå Anna og Sophie er ikkje lett å få oversikt over. Det er også lite tilgjengeleg informasjon om arbeidet til Anna og mannen etter at dei drog attende til Kina etter besøket i Norge i 1900-02.

Omtale i norsk misjonslitteratur

I dei fleste jubileums- og sokeskriftene til norske misjonsselskap som har drive med misjon i Kina, vert Sophie Reuter og Anna Jakobsen i det minste pliktskuldigst nemnt i ei setning eller to som dei første misjonærane frå Norge til Kina. Det gjeld Det norske Misjonsselskap, der dei to er nemnde i ei setning i band II av bokverket til 100-årsjubileet i 1942¹⁵, men til 150-årsjubileet får dei to berre ein fotnote¹⁶.

Anna og Sophie er ikkje nemnde i boka til 50-årsjubileet til Norsk Luthersk Kinamisjonsforbund i 1941¹⁷, men dei er med i dei tidlegare publikasjonane *Kinamissionens Begyndelse i Norge* frå 1900 og i *25 Aar* frå 1916¹⁸. Dei to pionerane er også nemnde i Oscar Handelands *Vårløysing*¹⁹ og ikkje minst

i hans *Kristenliv på Agder*²⁰, samt i Jakob Straumes *Kristenliv i Rogaland*²¹.

Når det gjeld Den norske Kinamission (seinare Evangelisk Orientmisjon) som var assosiert med CIM, er Anna og Sophie nemnde i 40-årsskriftet frå 1929, dei er nemnde som "to venninner fra Kristiansand" i 50-årsskriftet, det står ikkje noko om dei i 80-årsskriftet, men i 100-årsskriftet er dei med, meir fyldig enn før, og nå med referanse også til Harald Stene Dehlins bok.²²

Dei to er også nemnde i jubileumsskriftene til dei frikyrkjelege misjonsselskapa Det norske Misjonsforbund, Den evangelisk lutherske Frikirke, og Den norske Misjonsallianse.²³ Dei får også nokre få setningar i *Norsk Misjonsleksikon*.²⁴

Men at desse to djerve kvinnene fortener å få sine historier fortalt meir omfattande enn med ein fotnote her og eit avsnitt der, vil nok mange meine. Og det er det Harald Stene Dehlin har sett.

Pionerer i skjørt

Stene Dehlin ga ut boka i 1985, vel med tanke på at det var hundre år sidan Anna og Sophie sette kurs for Kina. Han skriv i Forordet at sidan 1958, då han trefte Sophies son Algernon i London, har han "i ledige stunder gjennom alle år lett efter opplysninger om disse to unge kvinnene". Det har kosta arbeid og tid "å grave frem kildemateriale". Sophies mange brev gjekk tapt under bybrannen i Kristiansand i 1892 (dette nemner også Grimstvedt (1914)). "Likevel har det lykkjes å samle en hel del opplysninger", skriv Stene Dehlin. Han bestemte seg for å skrive "en såkalt halvdokumentarisk roman", denne "formen tillater en viss dikterisk frihet, men skildringen skulle ligge temmelig tett opp til virkeligheten".

Heile første delen av boka er i form av brev heim frå Sophie skrive dels på båtreisa til Kina og dels frå Kina. Stene Dehlins metode er å ta delar frå verkelege brev eller frå dagboka²⁵, men så dikta vidare, gjerne med bakgrunnsstoff som elles er kjent om dei to kvinnene, og dels stoff om misjonen og om Kina. Noko av det Stene Dehlin legg inn i breva, er sant, noko ikkje, men han klargjer aldri kva som stemmer eller ikkje. T.d. lar han den kjente Kina-misjonæren Timothy Richard kome om bord i

båten som Sophie og Anna reiser til Kina med (s.28), men frå andre kjelder er det klart at dette ikkje kan stemme.²⁶

I dagboka si fortel Sophie om møtet i Shanghai med ein politimann Ommundsen frå Arendal²⁷. Han er ein kjenning frå skuletida der. Dette grip Stene Dehlin fatt i og lagar ei historie om politimannen Karl som verkeleg sette dei to damene på plass med ein harang om deira vesle lokale ”sørlands-Jesus... en mønsterbeskyttet, litt prippen bakromsgud” (s. 39). Det finst ikkje noko belegg for denne historia, men ein annan journalist og misjonsskribent, Odd Kvaal Pedersen, tar dette for god fisk i si også elles svært positive bokmelding.²⁸

Stene Dehlin plasserer fødselen til vesle Algernon på hausten 1889 i staden for våren 1890 (s.88)²⁹. Vidare lar han ei Mary Reed erstatte den nygifte Sophie som Annas kompanjong i Huozhou i staden for Mildred Forth (s.93f.), som er nemnt i denne rolla i *China's Millions* fleire stader³⁰. Han plasserer også dotter til Elisabeth Rasmussen, Kamilla, i Kina alt i 1897 (s.176), men ho kom dit først to år seinare³¹. I eit av breva heim til Elisabeth Rasmussen i 1900 lar han Anna visa til meldingar heim om at ho var omkommen under boksaroppreisten (s.237), men dette var noko som gjaldt Kamilla Rasmussen (sjå nedanfor).

Stene Dehlin er ein dugleg skribent, han har vore journalist i Vårt Land og Morgenposten, og så i Aftenposten frå 1964 til 1980. Han har skrive eit tjuetals bøker og han redigerte *Misjonsvennen*, bladet til Misjonsalliansen, i 27 år³². Han kjenner sjangren godt og skriv levande og truverdig om dei to unge misjonæranne. Der han diktar inn erotiske kjensler i teksten, verkar det privat, men ikkje usannsynleg. Men det er jo utelukka at han skulle ha fått tilgang til dette.

Annas giftarmål

Etter at Sophie døydde våren 1891, held forteljinga fram med Anna, hennar forhold til predikanten Cheng, konflikten dette førte til med CIM-leiinga, pionerarbeidet i den framandfiendtlege Hunan-provinsen, og endeleg giftarmål og arbeid på eiga hand. Nå skriv Stene Dehlin sjeldnare i brevs form, men helst som allvitande forteljar og frå Anna sitt synspunkt.

Vi såg ovanfor at etter opninga av ein misjonsstasjon inne i Hunan, overlet Anna arbeidet til sine kinesiske medarbeidarar

og reiste nordover til Shanxi for å gifta seg med Cheng. Dei hadde vore trulova i fem år, sidan 1893, men under sterkt press late vera å gifta seg. Leiinga i CIM kunne ikkje godta giftarmålet, med mange ugifte misjonskvinner i misjonsselskapet kunne det skapa ein farleg presedens, var resonnementet. Som svar på eit brev der Anna gjer det klart at ho no skal gifta seg med Cheng, skriv Hudson Taylor at han ikkje kjenner til noko anna slag mot misjonen i Kina dei siste tretti åra som er så alvorleg som dette. Han skriv vidare at giftarmålet er ein grufull urett mot alle ugifte misjonskvinner i Kina og knappast ein mindre urett mot alle innfødde kristne unge menn.³³

Hudson Taylor var seint ute med brevet sitt, men andre CIM-tilsette og misjonærar frå andre selskap, gjorde sitt beste for å stogga bryllaupet. Eit telegram vart sendt frå hovudkontoret i Shanghai med eit "absolutt forbod" mot giftarmålet³⁴. På bryllaupsdagen kom tre misjonærar ridande i all hast i eit siste forsøk på å få giftarmålet avlyst. Støttespelarane til Anna og Cheng ville først ha seremonien i lokala til den uavhengige Shouyang-misjonen i Taiyuan, hovudstaden i Shanxi-provinsen, men fekk ikkje lov, og i staden vart lokala til ein kristen kinesisk fotograf i byen brukt. Blant bryllaupsgjestene var to misjonærpar med barn, samt seks andre misjonærar. Berre ei av desse tilhørde CIM. Ein amerikanske misjonsprest, D. H. Clapp, stod for vigselen, og ikkje nokon pastor Li som Stene Dehlin skriv (s.229).³⁵

I si framstilling av giftarmålet gir Stene Dehlin inntrykk av at CIM tok saka langt lettare enn det Hudson Taylor gir uttrykk for. Han lar Dixon Hoste, Hudson Taylors etterfølgjar som generaldirektør for CIM, forfatte eit brev (s. 216) til Anna der han gir eit klart løyve til giftarmålet. Vidare lar han Hoste og andre CIM-misjonærar delta som gjester i bryllaupet (s.229)! Eit hovudproblem er at Hoste ikkje ein gong var i Kina på denne tida, han kom til Shanghai 4.oktober etter eit utanlandsopphald³⁶. Elles har Stene Dehlin **ikkje** med blant gjestene nokon av dei som faktisk var der, med unnatak av dr. Edwards som får feil førenamn³⁷. Og endeleg legg Stene Dehlin sjølv bryllaupsseremonien til «hospitalkirken» i Taiyuan (s. 229), medan den fann stad hos den kinesiske fotografen³⁸. Mest alle faktiske opplysningar om denne viktige hendinga i Annas

liv – som også var viktig for heile misjonsverksemda i Kina – er altså galne.

Boksaroppreisten

Boksaroppreisten i 1900 var i stor mon ei framandfiendtleg rørsle, men med bakgrunn i sosiale tilhøve, særleg i Shandong-provinsen³⁹. Det er beleiringa av legasjonskvarteret i Peking som har fått mest merksemd i Vesten, men langt dei største tapa av utanlandske liv var blant misjonærar, og særleg i den nordlege Shanxi-provinsen. 188 protestantiske misjonærar medrekna familiemedlemmer, og snautt 50 katolske, vart drepne, og mange tusen kinesiske kristne. Opplevingane til Anna og den vesle familien hennar blir naturleg nok eit dramatisk høgdepunkt hos Stene Dehlin.

Han legg skildringa av dramaet sommaren 1900 inn i tre lange brev frå Anna til Elisabeth Rasmussen datert september og oktober 1900 frå heimreisa (s. 237- 281). Første delen (s.237-8) er stort sett identisk med brevet Anna skreiv til fru Rasmussen datert Shanghai den 19.juli, og som er gjengitt i Ole B. Meyers hefte om Hunan-pionerane (s.36-8). Her får vi skildra korleis Anna og mannen gøymde seg i eit buskas medan den vesle dottera var hos nokre grannar, alt medan om lag 100 mann "var på vei, ikke langt fra vårt hus, for å slå oss i hjel". Dei kom seg attende til byen Xiangtan, og derifrå med båt til Shanghai, "og priste Gud vi kom fra det med livet".

Her sluttar Annas forteljing, men Stene Dehlin held fram med den eine episoden meir dramatisk enn den neste. T.d. skal Anna avrettast med sverd, ho byrjar å le, slik ho gjerne gjer når ho er redd, legg handa på bøddelens skulder og ber om å få ta avskjed med familien. Då smiler dei to bandittane og går vekk. Er dette bruk av "en viss dikterisk frihet"? Nei, her og i dei mange andre episodane er det snakk om reint plagiat frå ei av dei mange verkeleg dokumentariske forteljingane frå denne sommaren. Tre kvinnelege misjonærar som hadde sitt virke i Henan-provinsen for Svenska Missionen i Kina (SMK), grunnlagt av Erik Folke, flykta frå boksarane og kom seg til kysten. Alt i 1900 gav SMK ut *Flykten eller 'För Gud är ingenting omöjligt'*. *Tre Missionssystrars Resa från Det inre Kina till Kusten* av S. E-M, dvs. Sigrid Engström. Denne beretninga er omsett både

til dansk og til engelsk. Den danske utgåva er nemnt under "Kilder" bak i boka av Stene Dehlin, men utan ymt om måten han har brukt den på.

Stene Dehlin plasserer systematisk Anna og familien – med dei justeringane som dette krev - i episodane som dei tre svenskane har opplevd. Side 239-249 i boka hans er avsnitt for avsnitt henta frå Engstrøm s.21-40 (eg har brukt den svenske originalen). Svenskane flykta gjennom Henan-provinsen som ligg i nord, sør for Gulelva, medan Anna og familien drog frå Hunan. Dette geografiske dilemmaet ordnar Stene Dehlin ved å fjerne stadnamn eller ved å bytta ut det viktige reisemålet "Cheo-kia-k'eo" (Zhoujiakou eller Zhoukou i dag) i Henan med "Ichun" (Yichun)⁴⁰ på grensa mellom Hunan og Jiangxi-provinsen. Men det glepp på s.246 der "Cheokia-Keo" brått dukkar opp også hos Stene Dehlin.

Annas eige drama og plasseringa i prøvelsene til dei tre svenske kvinnene er heller ikkje nok for Stene Dehlin. Når denne reisa eller flukta er over, får Anna plass i ei av dei aller mest dramatiske fluktsogene under heile Boksaroppreisten. Stene Dehlin lar Anna og familien gøyma seg på ein gravplass der ho møter ein annan misjonærfamilie på flukt, nemleg Archibald Glover med kone, to barn og svigerinne. Anna får oppleva dei mest grufulle forsakingar og lidingar, mishandling og drapsforsøk. Alt dette er skildra i Glovers bok, *A thousand miles of miracle in China* frå 1904. Det Stene Dehlin skriv på dei neste tretti sidene (251-279) er stort sett plukka frå ulike delar av Glovers skildringar.

Sidan Glovers følgje flykta frå Shanxi til Henan og vidare til Hankou (Wuhan) i Hubei-provinsen, må Stene Dehlin igjen triksa med stadnamna, sidan Annas følgje kom frå Hunan. Når Glovers følgje treffer eit anna misjonærfølgje frå Shanxi i byen Xinyangzhou langt sør i Henan, byter Stene Dehlin til byen Nanchang i Jiangxi-provinsen lenger sør, og han lar den nye flokken kome frå den sørvestlege Guizhou-provinsen heller enn frå Shanxi i nord. Han byter også namn på dei fleste i dette følgjet.

Stene Dehlin skjuler plagiatet sitt, og han har openbert brukt tid og omtanke for å få det til. Igjen er boka til Glover oppgitt blant "kilder", men utan indikasjonar på "lån" av stoff.⁴¹

Nullstilling av kjeldetilfang

I alle høve er konsekvensen at kjeldearbeidet for saga om dei første norske Kina-misjonærane må nullstillast til *før* Stene Dehlin gav ut boka si. Ja, det er verre enn som så, for med si dikting og sitt plagiat har han rota det til slik at også det som er genuint kjeldemateriale i *Pionerer i skjørt* må sjekkast mot originale tekstar.⁴²

I første delen om Sophie Reuter er mye av stoffet tatt frå brev og dagboksinnførslar frå *Fra herlighed til herlighed*, som så Stene Dehlin gjerne diktar vidare på. Men i den langt større delen om Anna Jakobsen er det lite som kan sporast tilbake til tilgjengelege kjelder. Då blir spørsmålet kva vi har av pålitelege kjelder om dei to pioneranes liv og virke. Noko av dette er kort nemnt ovanfor, men her følgjer eit oversyn over tilgjengelege kjelder.

CIM-kjelder

Alt i januar-nummeret av *China's Millions* (CM) i 1886 er dei to nykomarane til Kina med i lista over CIM-misjonærer, og i juni trykkjer CM eit lengre brev frå Sophie om ei reise i området ved Yangtse-flodens nedre del, datert Ts'ing-kiang-p'u (Qingjiangpu ved Keisarkanalen i Jiangsu-provinsen) den 16. februar. Delar av dette stoffet finn vi og i fleire norske misjonsblad, i dagboka, og i Stene Dehlins bok. Frå no av har CM regelmessig brev frå både Sophie og Anna, dei to er regelmessig nemnde i lister over misjonærer og er omtala i ulike rapportar i tidsskriftet.

Etter at Sophie døydde våren 1891, vert Anna stadig nemnt i misjonær-lister og i rapportar, og ho skriv ein del brev også. Det siste brevet hennar som er trykt i CM, står i oktober 1898 og handlar om arbeidet ved eit opiumasyl i Shanxi. Anna er også lista som CIM-misjonær per 1. januar 1898, men ikkje per 1. januar 1899. Vi hugsar at ho gifta seg i juli 1898.

Nå eksisterer ikkje Anna lenger for CIM på grunn av giftarmålet med Cheng. Men ho er ikkje så lett å oversjå. I ein tale av Howard Taylor, grunnleggjarens son, som er trykt i CM i juni 1904, nemner han "a lady member of the CIM" som i 1897 opna den første faste misjonstasjonen i Hunan-provinsen. Det kan synast vel småleg at namnet hennar ikkje kan nemnast når ho likevel vert omtala. Og derfor kan A.J. Broomhall i sitt

massive verk *Hudson Taylor & China's Open Century* få seg til å skriva om Anna etter giftarmålet med Cheng at, "what became of her subsequently is not apparent"⁴³! Men det tyder vel på at det ikkje er meir å finna om Anna i dei omfattande CIM-arkiva etter 1898.

Onkelen til A.J. Broomhall, Marshall Broomhall, ein av dei flittigaste forfattarane i CIM, skriv i boka *Pioneer Work in Hunan by Adam Dorward and other Missionaries of the China Inland Mission* frå 1906 ein tre-fire sider om Anna Jakobsens innsats som den første misjonæren som etablerte ein fast stasjon i Hunan. Og i hans *The Jubilee Story of the China Inland Mission* frå 1915 får Anna i det minste eit avsnitt i kapitlet om opninga av Hunan.

Her må elles særskilt nemnast dei omfattande CIM-arkiva som tidleg på 1990-talet vart deponert ved arkivsamlinga ved SOAS, School of Oriental & African Studies, i London. Her finst m.a. kopiar av brev i samband med Annas giftarmål i 1898.

Misjonstidsskrift

Mange av breva frå Sophie, og ikkje minst dagboksutdraga, som er trykte i samlinga *Fra herlighed til herlighed* frå 1914, står å lesa som innsende brev i frimenigheitsblada *Morgenrøden* og *Budbringeren*. Også nokre brev frå Anna er trykte her. Meir kan det ha vore, men det er store lakunar i desse gamle tidsskrifta, heile årgangar manglar i Nasjonalbibliotekets samling.

I bladet *Missionæren*, som er eit slags framhald av det frikyrkjelege *Morgenrøden* frå 1888, finn vi utdrag frå brev både frå Sophie og Anna i dei par første årgangane. Så frå slutten av 1902-årgangen skriv Anna reisebrev frå tilbakereisa til Kina. Også i 1904 kan vi lesa om "Fru Jacobsen Chengs Reiser i Kina".

Talsmanden (1903-18) tok over for *Missionæren*. I 1910-årgangen er eit par brev frå Anna Jakobsen Cheng som er tatt frå bladet *Kristelig Budbringer* som kom ut i Vegårshei. I breva fortel Anna om arbeidet i Shanxi med barneskulen der og om arbeidet med avvenning av opiumbrukarar. *Talsmanden* har også brev frå Elen Søyland frå Gjesdal som arbeidde i lag med Anna i det som no heitte Anna Chengs Mission.

Det gode budskab vart gitt ut av De frie evangeliske forsamlinger i Norge frå 1904. I januar 1912 er trykt "Siste brev

fra Anna før hun døde”. Brevet er datert 3. august 1911. Seinere i januar 1912 står eit brev frå Elen Søyland datert 10. oktober 1911 som skildrar Annas dødsleie, både detaljert og dramatisk med bøn og tungetale, med Jesus ved Annas side og synet av ei stjerne ved hovudet til Anna. Dette brevet og skrivestilen minner svært lite om ”brevet” frå Søyland til Elisabeth Rasmussen på s. 289-294 i *Pionerer i skjørt*.

I *Kinas ven* som kom ut i Trondheim frå 1890 til 1894 finst fleire brev frå Anna Jakobsen, til dels med same innhald som brev trykte i *China's Millions*. Naturleg nok var det mykje gjenbruk av stoffet frå Kina.

Aviser

Den engelskspråklege vekeavisa *The North-China Herald and Supreme Court & Consular Gazette* som kom ut i Shanghai, hadde hausten 1898 fleire lesarbreve om Annas giftarmål, men utan å nemne namn. Med eitt unnatak var breva anonyme.

Det første brevet var datert Taiyuanfu, hovudstaden i Shanxi-provinsen, den 21. juli, fem dagar før bryllaupet, og stod på trykk i avisa 15. august under tittelen «A mixed missionary marriage». Brevskrivaren, «Y», fortel at brudgommen har venta i sju år på eit svar frå brura og at han var viljug til å venta i sju år til. Han skriv elles syrleg om sterk motstand mot giftarmålet i det lokale misjonsmiljøet, men om glede blant innfødde kristne som no ser for seg at dei kan «vinne ein liknande pris».

Det neste brevet, datert 23. august, er endå meir rasistisk⁴⁴ enn det første og skribenten, «Disgusted», går til åtak på misjonen for ikkje å ha forhindra giftarmålet. CIMs Shanghai-direktør, J. W. Stevenson, svarer med å fortelje om alt han og leiinga hadde gjort for å hindra giftarmålet, og legg skulda på Anna og tre misjonærar i Taiyuan som hjelpte ho.⁴⁵ Anna vart skulda for lovnadsbrot og for å ha sendt avskiltsbrev først den 16. juli medan reglane i CIM kravde seks månaders oppseiingsfrist.⁴⁶

Dei to konkurrerande Kristiansandsavisene, *Fædrelandsvennen* og *Christiandssands Tidende*, hadde mykje stoff om og frå Kina i samband med Boksaropprøret, særleg byråstoff frå utanlandske aviser. Begge meldte den 31.juli 1900 at Kamilla Rasmussen var blitt drept i lag med sju andre misjonærar, og

kunne seinare gi beskjed om at ho og dei andre likevel var i live. Og snart kunne *Fædrelandsvennen* trykke utdrag frå fleire brev som Kamilla hadde sendt heim til foreldra om den dramatiske flukta ho var med på frå Shanxi og til storbyen Hankou.⁴⁷

Brevet Anna skreiv til Elisabeth Rasmussen frå Shanghai etter flukta frå Hunan i juli 1900, og som er trykt i heftet til Ole B. Meyer, er også gjengitt i *Fædrelandsvennen*, den 10. september. Etter at familien Jakobsen Cheng kom til Kristiansand, hadde avisa den 7. november ein lengre artikkel med Anna som kjelde som fortalde i meir detaljar om hendingane i juli. Her går det m.a. fram at det slett ikkje var nokon ulempe at Anna var gift med ein kinesar.⁴⁸

Arkivmateriale

Når det – utanom CIM-arkiva ved SOAS - gjeld originale brev eller kopiar, finst åtte av Sophies brev frå åra 1889-91 i arkivet til Henry Martin Centre i Cambridge. Desse maskinskrivne kopiane er deponerte av Sue Anderson, barnebarns barn av Sophie Reuter Smith. Truleg er dette kopiar av brev som alt er offentleggjorde i samlinga frå 1914. Korkje Misjonsarkivet i Stavanger, Egede Instituttet i Oslo eller arkivet på Fjellhaug Skoler i Oslo (NLM-arkivet) har brev eller andre dokument frå eller til Sophie og Anna. Det same gjeld misjonsselskap som Det norske misjonsforbund og Den norske misjonsallianse.

Heller ikkje statsarkiva i Kristiansand eller Stavanger har slikt materiale. Det same gjeld Riksarkivet med eitt unnatak, nemnt i note 9 ovanfor.

Viktig oppgåve ventar

Sophie Reuter døydd etter berre fem år i Kina. Livet hennar i Kina er ganske godt dokumentert gjennom brev publisert i *China's Millions* og i brev sendt heim til Norge og publisert i ulike misjonsblad, mange av dei samla av Abraham Grimstedt i *Fra Herlighed til Herlighed*.

Anna overlevde Sophie med drøyt tjuve år. Ho måtte tåle kritikk, hån og utstøyting for sitt svært ukonvensjonelle ekteskap. Ho og familien var i livsfare, men slapp unna boksarane den dramatiske sommaren i 1900. Likevel veit vi

ikkje meir om Anna Jakobsen Cheng enn at fleire kjelder oppgir feil årstal for når ho døyde.⁴⁹ Det finst sporadiske brev frå Anna i misjonsblada i 1902, i 1904 og i 1910, samt brev frå Elen Søyland som arbeidde i lag med Anna og mannen. Men her må det vel finnast mykje meir? Anna hadde jo kontaktar heime i Norge som hjelpte med pengar og anna. Kven sit med denne korrespondansen, brev, rapportar, rekneskap?

Dersom slikt materiale kunne samlast og systematisert, saman med det som finst av materiale publisert i tidsskrift, aviser og annan litteratur, då ville det kunne vera ein ny giv i arbeidet med den aller tidlegaste norske kinamisjonshistoria. Då kunne vi og sleppe å forhalde oss til litteratur som lenge har vore oppfatta som dokumentasjon utan å vera det.

Notar

- ¹ I sin *ABC med lette Læse- og Lærestykker i den Norske Chinamissions historie fra 1887 til 1905*, Mandal 1905, nemner Laurits Nilsen, s. 5, at dei to kvinnene gjekk inn i CIMs teneste, og han konkluderer "... deres Arbeide henhører derfor under den engelske Mission".
- ² *Aftenposten*, 18. desember 1986, og *Vårt Land*, 17. januar 1987.
- ³ *Stavanger Aftenblad*, 4. januar 1986. Kjell Dahlene i *Fast Grunn* nr. 3, 1986, s. 188, er noko meir kritisk og meiner at den halvdokumentariske forma gjer boka "mindre troverdig som et historisk bidrag" og peikar på anakronistisk bruk av ein song. Andre døme på manglar har han ikkje og han trur boka "vil virke berikende for misjonsgjeningen". I *Norsk Misjonstidende*, nr. 12, 1986, s. 14, har Åslaug Ihle Thingnæs ein kort omtale av boka. Ho skriv m.a. at Stene Dehlin skriv "på grunnlag av detaljerte dagboknotater og brev" og gjentar det Stene Dehlin sjølv skriv i forordet om at "forteljinga skulle liggja tett opp til dei faktiske hendingane."
- ⁴ *Ricci Roundtable on the History of Christianity in China*, nettstad drive av Ricci Institute ved University of San Francisco. (<http://ricci.rt.usfca.edu/biography/view.aspx?biographyID=1540>). I boka *Silke og stål* fra 1993 har Siv Nordrum eit kapittel om «Anna og Sofie», s. 156-163, der Stene Dehlin er einaste oppgitte kjelde, og der Nordrum m.a. skriv at Anna og mannen «så vidt overlevde en dramatisk flukt under Bokseropprøret». I 2001 heldt sinolog Elisabeth Eide foredrag i P2 Akademiet om Anna Jakobsen (utgitt i hefte Y i serien i 2002, s.57-69). Eide bruker fleire kjelder, men vidareformidlar også nokre av Stene Dehlins udokumenterte/ukorrekte påstandar, m.a. at Sophie i dagboka si skal ha kommentert Annas ønskje om å gifta seg med Cheng, sjå s.59 og jmf. Stene Dehlin s.88. Det same gjeld påstanden om at det vart sendt telegram til Norge om at Anna og

mannen var drept under Boksaroppreisten, s.61, jmf. Stene Dehlin s. 237.

- ⁵ Edvard Paul Torjesen, *A Study of Fredrik Franson*, Ph.D.-avhandling, International College, Los Angeles, 1984, s. 274.
- ⁶ "Zhifu" er skrivemåten i *pinyin*-systemet for transkribering av kinesisk. "Chefoo" er vanleg i særleg eldre litteratur og på kart, og er skrive i eit av dei ulike systema for transkribering eller romanisering av kinesisk skrift med bokstavar. I det britiske Wade-Giles-systemet ville skrivemåten vore «Chih-fu».
- ⁷ "Hsi" er Wade-Giles-transkripsjon, "Xi Shengmo" er *pinyin*. Xi heitte eigenleg Liaozhi, *Shengmo* tyder "å vinna over djevelen" og heng saman med djevelutdriving som ikkje var uvanleg. Xi Shengmo samarbeidde tett med CIM-misjonæra i Shanxi, også med dei to norske kvinnene. Sjå t.d. Geraldine Howard Taylor, *Pastor Hsi. Confucian Scholar and Christian*, CIM, 1903, mange utgåver og omsett til fleire språk, Alvyn Austin, *China's Millions. The China Inland Mission and Late Qing Society, 1832-1905*, Cambridge, 2007; også Erik Folke og Svenska Missionen i Kina samarbeidde med Xi Shengmo, jmf. *Nordisk misjonshistorie*, Oslo 1950, s. 372. Xi er elles nemnt i Stephen Neill, *Misjon i 2000 år*, norsk utgåve 1972, s. 227. Han døydde i 1896.
- ⁸ *Kina under Korset. Næstegaard-Brødrenes Mission blant Kineser, Mongoler og Tibetaner*, forfatar ikkje oppgitt, Minneapolis, 1895, s. 47.
- ⁹ Det finst ulike transkripsjonar av namnet, og utan skrifteikn er det ikkje mogleg å vere viss på kva som er rett. Familienamnet kan vere anten Cheng eller Zheng i *pinyin*-transkripsjonen, dvs. Ch'eng eller Cheng i det engelske Wade-Giles-systemet som var vanleg rundt 1900, men som ofte ikkje vart brukt konsekvent. I eit handskrive brev frå Anna Jakobsen til den svensk-norske visekonsulen i Tianjin (Tientsin), datert 26. juli 1898, har ho underskrive med «Ch'eng». At ho og andre seinare bruker «Cheng», t.d. i «Anna Cheng's Mission», vil ikkje vere uvanleg praksis. Når det gjeld fornamnet, førekjem både «Xiuji» eller «Xiuqi» (Wade-Giles: «Hsiu-chi» eller «Hsiu-ch'i») og «Xiaoyu» (Wade-Giles: «Hsiao-yü»). I eit brev frå Shanghai-direktør Stevenson frå august 1898 om giftermålet er namnet skrive «Ch'eng Hsiu-k'i» som tilsvarer «Cheng Xiuqi» i *pinyin*. Eit anna brev frå same tida bruker «Ch'en Kiao-iu».
- ¹⁰ Frå brev til E. Rasmussen datert Huozhou 5. febr. 1895, sitert i Ole B. Meyer, *Forløpere. Protestantisk misjon i Hunan før bokseropprøret*, Stavanger, 1928, s. 32-3.
- ¹¹ Ca. fem i følgje Meyer s. 36, "some four months" i følgje M. Broomhall, *Pioneer Work in Hunan by Adam Dorward and other Missionaries of the China Inland Mission*, 1906, s. 77, og ca. tre i følgje A. J. Broomhall, *It is not death to die!*, Vol. 7 av *Hudson Taylor and China's Open Century*, 1899, s.252.
- ¹² I følgje Meyer s.36.
- ¹³ I følgje folketeljinga av 1900. Ved folketeljinga 3. desember 1900 var familien i Kristiansand.

- ¹⁴ Mildred Cable, *The Fulfillment of a Dream of Pastor Hsi's. The Story of the Work in Hwochow*, CIM, London, 1917, s. 24. Anna Chengs misjon var fortsatt lista i *World Statistics of Christian Missions* i 1916, men utan informasjon om inntekter og med ein merknad om at det ikkje ligg føre nokon rapport om arbeidet.
- ¹⁵ John Nome, *Det norske misjonsselskaps historie i norsk kirkeliv. Fra syttiårene til nåtiden*, Stavanger 1943, s. 106.
- ¹⁶ Torstein Jørgensen, *I tro og tjeneste. Det Norske Misjonsselskap 1842-1992, I*, Stavanger 1992, det er fotnote 388 på s.143, med referanse frå s.101.
- ¹⁷ *Det norske lutherske Kinamisjonsforbund gjennom 50 år*, utgitt av hovedstyret, Oslo, 1941. Den aktuelle delen er skriven av Oscar Handeland, som elles skriv detaljert om framveksten av norsk Kina-misjon.
- ¹⁸ Johannes Brandtzæg, *Kinamissionens Begyndelse i Norge*, særtrykk av *Kineseren* for 1900, Bergen 1908. Her er "Frk. Reuter og Frk. Jakobsen" nemnde på s.3, men Brandtzæg gjer eit poeng av at dei, i motsetning til Ole S. Næstegaard, har hatt lite å seia for kinamisjonsinteressa i Norge. Han trur også at dei begge er gifte med engelske CIM-misjonærar. I boka *25 aar* frå 1916, utgitt av Fællesstyret, men truleg også skriven av Brandtzæg, får dei to godt ei side, s. 18-19, som "Kinamissionens 'forløpere'". Her får vi m.a. vita at Anna Jakobsen vart gift med ein kinesar, Cheng.
- ¹⁹ Oscar Handeland, *Vårløysing. Band I*, andre utgåva, Bergen 1966, s. 170.
- ²⁰ *Kristenliv på Agder. 50 års-skrift for Agder krins av Det norske lutherske Kinamisjonsforbund*, Oslo 1948, s. 52-57.
- ²¹ Jakob Straume, *Kristenliv i Rogaland. Frå Haugesund til Hidra. Eit sogeskrift*, Rogaland krins av NLM, Bergen, 1956, s. 59.
- ²² *Den norske kinamisjon (ass. C.I.M) gjennom 40 år, 1889-1929*, Oslo 1929, sjå s. 10. *50 år i Mesterens tjeneste. Den norske kinamisjon 1889-1939*, Oslo 1939, om "to venninner fra Kristiansand", sjå s.5. Etter at Kina vart forlatt og misjonsarbeidet flytta til Japan, vart det og namnebyte til Evangelisk Orientmisjon. Neste jubileumsskrift var *Vi står i gjeld. Evangelisk Orientmisjon 80 år, 1889-1969*, Oslo 1969. Her er Reuter og Jakobsen heilt vekke, men dei er attende i *Gud bruker mennesker. Festskrift ved Evangelisk Orientmisjons 100års-jubileum*, Oslo 1989, s.13, s. 23, og s. 34-5 der Harald Stene Dehlins bok er nemnt som deira "verdige minneskrift".
- ²³ Daniel Brændeland, *Det Norske Misjonsforbund gjennom 50 år*, Oslo, 1934, s.33 og s.88. *Det Norske Misjonsforbunds Ytremisjon, Utgitt til Det Norske Misjonsforbunds 100- års Jubileum*, u.å. (1984), s.131. *Den Evangelisk Lutherske Frikirkes Kinamisjon. De første 25 år, 1916-1941*, ved Misjonsstyret, Oslo 1941, s.13. *Den Norske Evangelisk Lutherske Frikirke gjennom 75 år*, utg. av Synoden, Norsk Luthersk forlag, Oslo, 1952, s.154 og s.268. Sigurd Aske, m. fl., *Tilbakeblikk for fremtiden. Frikirkens Ytremisjon 75 år, 1916-1991*, Norsk Luthersk Forlag, Oslo 1992, s.10-11. Her vert det elles vist til Stene Dehlins "spennende fremstilling av deres liv og virke".
Hjelm-Larsen, H., *30 år i Chabar. D.N. Alliansemisjon 1901-31*, Oslo

1931, s.5. Hjelm-Larsen, H. , *Komme ditt rike. Den norske misjonsallianse i 50 år. 1901-1951*, Oslo, 1951, s.12.

²⁴ *Norsk Misjonsleksikon*, Stavanger, 1965-67. I tillegg til korte innførslar under Jakobsen og Reuter er dei to også nemnde i artikkelen om Den evangelisk lutherske frikirke, men derimot ikkje i artiklane om Misjonsforbundet eller Misjonsalliansen. Den siste er skriven av Stene Dehlin.

²⁵ Det aller meste av det eg har identifisert, er frå samlinga redigert av Grimstvedt, *Fra herlighed til herlighed*, men fleire av breva i denne samlinga har også vore publisert i misjonstidsskrift, både norske og i *China's Millions*. Elles må mange av breva og innførslane i *Pionerer i skjørt* vera heilt fiktive, men fordi Stene Dehlin ikkje klargjer skiljet, er det sjølvsagt vanskeleg å laga nokon påliteleg oversikt over desse.

²⁶ Anna og Sophie reiste dels med båten *Khedive* og dels med *Ganges*, medan Timothy Richard som reiste attende til Kina om lag på same tid etter eit besøk i England, reiste med «the French mail *Oxus*», sjå s. 201 i den sjølvbiografiske boka *Forty-five Years in China*, New York, 1916.

²⁷ *Fra herlighed til herlighed*, s. 138, innførsel for 11.mars 1886, og s.140, innførsel for 16. mars.

²⁸ *Stavanger Aftenblad*, 4. januar 1986.

²⁹ I eit brev heim til foreldra datert 1. juli 1889, jmf. *Fra herlighed til herlighed*, s.85, skriv Sophie, «før tredje maaned næste aar vil med Guds hjælp eders ældste datter blive moder». *China's Millions* for januar 1898 har på s.15 ein oversikt over barn av CIM-misjonærar. Her vert det opplyst at Algernon var fødd 14. februar 1890.

³⁰ T.d. mai-nummeret 1889, s.72; i juli-nummeret, s.91, står det, "Since Miss Reuter's marriage to Mr. Stanley Smith, Miss Forth has been designated to join Miss Jakobsen in Hoh-chau (=Huozhou)." I februar-nummeret 1890, s.25, vert det sitert frå eit brev Mildred Forth skreiv datert Huozhou 7. august 1889, "Miss Jakobsen and I have been here now for more than six months: we are very happy together." Mildred Forth døydde i desember 1894, berre seks veker etter at ho kom heim til England. I minneorda i *China's Millions*, i februar 1895, s.22-3, er nok ein gong det gode forholdet til Miss Jakobsen nemnt.

Det var også ei Mary Reed, som kom til Kina i 1888, ho var stasjonert i Jiangsu-provinsen, men reiste heim til Tasmania på grunn av dårleg helse i 1891, jmf. august-september-nummeret av *China's Millions*, s.118.

³¹ *China's Million* for september 1899, s.144, nemner "Miss K. Rasmussen" som ein av passasjerane med s.s. Britannia frå England med avreise for Kina 21. september. Og i januar-nummeret 1900, s.12, får lesarane vita at K. Rasmussen kom til Shanghai 2. november.

³² Sjå nekrologar i *Aftenposten* 13. og 14. juli 1999.

³³ Kopi av dette brevet, som er skrive ein månad etter bryllaupet, datert «Ku-ling», 26. august 1898, finst i CIM-arkivet, deponert ved SOAS i London. Hudson Taylor takkar for Annas brev av 16. juli.

³⁴ Shanghai-direktør Stevenson nemner telegrammet, der det m.a. står «the

- Director absolutely forbade the marriage, and urged that the lady should come to the coast», i eit brev datert 20. august 1898 sendt til Mr. Elwin.
- ³⁵ Alt dette går fram av eit langt brev frå W.S. Johnston til CIMs Shanghai-direktør Stevenson, datert 4. august 1898, som det finst ein kopi av i CIM-arkivet ved SOAS.
- ³⁶ *China's Millions* for desember 1898, s.178, melder om ankomsten til Shanghai av Hoste med kone og barn saman med tre nye medarbeidarar frå Australia.
- ³⁷ I følgje Stene Dehlin var gjestene enkefru Hsi (Xi), Dixon Hoste med kona, frk. Hubbard, ekteparet Studds og Mary (Reed), samt ekteparet Edwards. Men i følgje det lange brevet frå W.S. Johnston, ein av dei tre misjonærane som kom ridande i all hast for å stogga bryllaupet, datert 4. august 1898 og sendt til Stevenson, var gjestene ekteparet Edwards med deira tre barn, Miss Stewart, ekteparet Beynon med tre barn, Miss Coombs, Rev. G.B. Farthing, Mr. Underwood, og Miss French, den einaste som høyrde til CIM.
- ³⁸ Også dette går fram av brevet frå W.S. Johnson, nemnt i noten ovanfor.
- ³⁹ Sjø t.d. Victor Purcell, *The Boxer Uprising. A Background Study*, Cambridge University Press, 1963. John Gittings skriv m.a. om Anna Jakobsen i artikkelen "Lost Souls" i avisa *The Guardian*, 5. august 2000, artikkelen markerer at det er hundre år sidan Boksaroppreisten.
- ⁴⁰ «Cheo-kia-k'eo» er av dei meir ukurante formene for transkribering av kinesiske namn, *pinyin*-forma står i parentes. I Wade-Giles-systemet ville det ha vore «Chou-chia-k'ou». «Ichun» er «Yichun» i *pinyin*, og «Yi-ch'un» i Wade-Giles.
- ⁴¹ Eg oppdaga dette på slump, fordi eg stussa på at Glover ikkje nemnde møtet med Anna og familien på denne gravplassen, då eg las boka hans ei tid etter at eg hadde lese *Pionerer i skjørt*. Når først mistanken er vekt, er det ikkje vanskeleg å nøste opp falskneriet.
- ⁴² Eg har vore i kontakt med familien til Harald Stene Dehlin som døydde i 1999 og spurt om det finst dokumentarisk materiale som han kan ha brukt i arbeidet med *Pionerer i skjørt*, men utan resultat. Etterlate misjonsmateriale skal ha vore overlatt til ein person med interesse for misjonshistorie, men det er uklart kven dette er. Elles har vel dette materialet vore for dei mange andre bøkene han har skrive.
- ⁴³ Bind 7, s. 253.
- ⁴⁴ Berre eit lite utdrag: «The action of this foolish woman has imperilled scores of single ladies in the interior. The native helper (dvs. Cheng) has obtained his reward, a wife without having to pay for her, and will derive his support from her or her friends, at least this is probably his thought. It makes one blush to think of a European girl acting as this one has done. There is a strong feeling on this case among the missionary body, so far as I can find out.»
- ⁴⁵ Det var den amerikanske D.H. Clapp som seinare vart drepen av boksarane, dr. E.H. Edwards som tok til seg dottera Marie etter at Anna døydde, og den britiske misjonæren Beynon. Ingen av desse høyrde til CIM. Brev frå «Disgusted» og frå Stevenson stod på trykk den 5. september.

- ⁴⁶ Neste pulje med heile seks brev om «The mixed missionary marriage» stod på trykk 12. september, og først ute var «ein kinesar» som på finsleg vis etterlyste samsvar mellom liv og lære blant dei kristne kritikarane av giftarmålet. Han fekk støtte av to andre brevskrivarar, men møtte kraftig motstand frå dei tre andre.
- ⁴⁷ *Fædrelandsvennen*, 15. oktober og 30. oktober 1900. Kamilla Rasmussen skreiv også dagbok under flukta, og denne finst ved Statsarkivet i Kristiansand.
- ⁴⁸ Flukta frå boksarane tilbake til Xiangtan var dramatisk trass i at familien hadde fire soldatar til eskorte. Men, «Det lykkedes dog Soldaterne ved Hjælp af en Nødløgn at bli Oprørerne kvit. De fortalte at Cheng var Embedsmand, og at hans Hustru, om hun end var hvid, dog ikke kunde betragtes som Udlænding. Efterat Boxerne var gaat ind paa denne Betragtningssmaade, bøiede de stridende Parter, som Sæd og Skik er i Kina, sig dybt for hinanden, og Fartøiet kunde fortsætte sin Reise.»
- ⁴⁹ «Ricci Roundtable on the History of Christianity in China» og Wikipedia oppgir 1913 i staden for 1911. Det same gjer NLMleksikon, samla av Tobias Salmelid og som finst både i bokform og på nett. Kor denne feilen har oppstått, er uklart. *Norsk Misjonsleksikon* oppgir ikkje dødsår i det heile tatt for Anna. Så seint som i 1923 vert Sophie Reuter omtalt som "frk. Reitan" i ein artikkel i tidsskriftet *Nordmanns-forbundet*, i ein artikkel om NMS' Kinamisjon, skriven av Jørg. Edvin Nilssen.

Ole Bjørn Rongen.

Fødd 1946. Cand. philol. Universitetet i Oslo, 1973 (kinesisk, idehistorie, filosofi). Master of Arts frå Columbia University, New York, 1970. Studium i Beijing og Shanghai, 1976-77 og 1982-83. Førsteamanuensis i journalistikk, Universitetet i Stavanger, 1999- . Programsekretær i NRK, 1984-99. Universitetsstipendiat i sinologi, UiO, 1974-80. Ei rekkje kommenterte omsetjingar av klassisk kinesisk filosofi.

Documentary, fiction and plagiarism. About the portrayal of the first Norwegian China-missionaries, Anna Sofie Jakobsen and Sophie Reuter.

Sophie Reuter (1860-91) and Anna Sofie Jakobsen (1860-1911) left for China as missionaries with the China Inland Mission in 1885. Reuter married famous CIM-missionary Stanley Smith, but died as early as 1891. Jakobsen scandalously married a Chinese preacher, Cheng Xiuqi, and had to leave the CIM. For various reasons these pioneer women have received scant attention in Norwegian mission history writing, and the one book that was written about them in 1985 is thoroughly unreliable, but is nevertheless cited as an authority. Thus, there is a need for sorting out the sources and renew researchwork on two courageous women who were the first Norwegian missionaries to go to China.